КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC
Ukrainian Monthly Review Lwiw — Poland

Ч. 5.
ТРАВЕНЬ
1937.
РІЧНИК X.

НА ОКРАЯХ ДНІВ

ОРҐАНІЗАЦІЯ ЧИ ЛІКВІДАЦІЯ КООПЕРАТИВ НА ВОЛИНІ.

Часопис »Новий Час« дня 16. квітня ц. р. приніс велику статтю про долю українських кооператив на Волині. У статті находимо ряд фактів про те, як ті польські кооперативні союзи, що мають авторизацію на Волинь, трактують українські кооперативи.

Кооперативні »районівки« союзу п. Волошиновського, хоч носять національно-мішаний характер, то на ділі є переходом до чисто польської форми. Чолові становища в цій орґанізації займають не-Українці.

Другий союз — »Кооператив рільничих і зарібково-господарських«, до якого перейшли всі українські сільські кооперативи РСУК, з початку ніби толєрував українську мову в діловодстві та Українців у проводі кооператив. Сьогодні це вже пройшло. Прим. Луцький Окружний Суд, на внесення Союзу, покарав членів управи районової молочарні в с. Жидачині карою по 10 зл. за подання білянсу на друку видання РСУК (з українською мовою). Сам же союз, мимо ухвали своїх Заг. Зборів — українських друків не видав!

Той самий союз відмовив згоди на оснування садівничо-городничої кооперативи в Луцьку, а управі кооперативи дали таку відповідь:

»до заложення українських кооператив не допустимо, бо нас тут є менше 20% і ми розпорошені, і т. д. Зголосіть статут у польській мові, викиньте з нього, що діловодство вереться в українській мові, введіть до Надз. Ради й Управи Поляків, тоді побалакаємо«.

Таким тоном говорили (колись) за царату з Поляками ісправники і ґубернатори. Нині в Польщі — навіть в устах орґану адміністраційної власти така мова є надужиттям власти. Що ж сказати про »кооператора«, який говорить такою мовою?

Ці факти подаємо на відповідальність луцького кореспондента »Нового Часу«.

Ми думаємо, що Союз Рільничих і Зарібкових Кооператив у Варшаві вияснить ту несамовиту справу, прослідивши, що роблять його урядовці на місці в Луцьку, куди їх післано для того, щоби кооперувати, себто обєднувати в добровільних асоціяціях місцеве населення, а не робити політику і то політику найбільш неморальну — винародовлювання.

ВИСТУП ПРОФ. ҐЛОМБІНСЬКОГО

Виміна прилюдних листів між головою Ради РСУК і професором економії львівського університету др. Ст. Ґломбінським з приводу його відомого відчиту у Варшаві — покищо закінчена. (Чит. ГКЧ, офіційний орґан РСУК). Вона вияснила, здається, доволі наглядно, що навіть високе звання професора університету не завше хоронить людину від скоку в необєктивність, іноді навіть у демаґоґію. Справу погіршує ще й те, що професор Ґломбінський не сам; він тільки приєднав свій голос до анальоґічного алярму другого польського професора — др. Ромера, який також шукав слави в робленні настроїв про суто »політичну місію« української кооперації. Як стверджує у своїй відповіді голова РСУК інж. Ю. Павликовський, підібрані наскрізь ненаукові цифрові матеріяли проф. Ромера використовує вже шовіністична вулиця (ріжні ІКЦ, Експреси, ба навіть... товариства гарцерскі) для вульґарної нагінки проти українського руху.

Думаємо, що т а к а діяльність професорів високих шкіл розминається з їх завданням і принятими в світі науки засадами обсоолютної о б є к т и в н о с т и, н е т е н д е н ц і й н о с т и й б е з п р и с т р а с т н о с т и.

ГАЛАС З НЕЧЕВЯ.

Галас добра річ, коли його підняти вчас і вміло режисерувати. Старі й повні досвіду орґанізації утримують для тої цілі й рутинований апарат (преси, аґентури і т. п.), який у нормальнім ході річей дає звичайно добрі результати.

Так думали й круги Лєвіятана, коли з початком нового року підняли, спершу дискретно, кампанію за підвишкою цін скартелізованого виробництва. Спершу скромний шум, голоси нарікань на »нерентовність промислу«, »страти через звишку цін заграничних сирівців« — ріс у силу crescendo прибираючи нарешті вигляд справжньої єреміяди, ба навіть погроз занепаду промислової продукції, що може мати — як найтяжчі консеквенції для оборонности краю (випробований страшак!) і т. д.

Але сталася дивна річ. Випробована десятками літ метода — цим разом щось не давала результату. »Чинники« цим разом оставали глухі на всі алярми. Не давали й не дають згоди на підвишку цін вугля, заліза, нафти, цинку, цементу. Ба, що більше — з кругів близьких до »чинників« почали вилітати в світ стріли, убійчі стріли в бік опанциреного Лєвіятана. Мовляв, панове, не дуже гарячіться, бо про »страти« ваші ніхто не вірить, коли є між вами й нині маґнати з платнями по 20.000 зл. місячно. Не кажіть про подорожіння сирівцю, бо цю »страту« вам вирівнює збільшення самого виробництва, яке є вже незаперечним фактом. До бою з картелями вийшла сама ...»Ґазета Польска«, з боку якої Левіятан такої неприємности рішучо не сподівався.

Певна річ — урядові чинники мають свої оправдані причини боятися звишки промислових цін. Вони ж щойно перевели в соймі ухвали про інвестиційний плян розбудови, про »чотиролітку«. Вся вона побудована на цінах з 1936 року. Плян вимагає маси заліза, бетону, нафти цинку і т. д. Зміна якої небудь позиції в калькуляціях цих плянів рівняється його редукції, не кажучи вже про орґанізаційний хаос.

На цінах з 1936 року побудовані теж усі бюджети: держави, воєвідств, громад.

Отже не було нічого неприроднього, коли урядові чинники рішили »показати пястук« схвильованим картелевим кругам. Прийшли нові розвязання картелів — правда знову не тих найбільших, а дрібніших. Цим разом впала анатема на 13 картелів (між ними більше господарське значіння мають 3 картелі цинку). Іншим знак: майтеся на осторозі!

Це троха протверезило уми. Забрав врешті слово сам головний інспіратор »Центральний Союз Польського Промислу«, проголошуючи тих, що пруть до звишки цін »елементом неспокою і спекуляції, які розсаджують конюнктуру«. — Правда, надії таки не покладає, що »компетентні чинники візьмуть на увагу звишкуючі ціни сирівців«.

Так скінчилася покищо офензива картелів.

ЧИ ІСНУЮТЬ НОЖИЦІ ЦІН?

Круги великого промислу приняли з великим вдоволенням прилюдний виступ директора Інституту Конюнктури п. Е. Ліпіньского, який піддав під сумнів дотепер практиковану (ним самим) методу обрахунку індексів цін (промислових і аґрарних). Думали, що тим самим повалено й »ножиці цін«, себто різницю між доходами села й міста.

Та це марна надія. Щоб не зміняти в методі обрахунку індексів цін — кожний селянин без великої освіти знає, кілько він мусів віддати свого продукту взаміну за промислові вироби колись і нині. Бо звишка збіжевих плодів тільки в малій мірі вирівнює ножиці; а до того вона торкнулася тільки частини сільського населення, яке має збіжжа на продаж.

Який є тепер рівень цін? Індекси Інституту Конюнктури виглядали в лютні ц. р. таким чином: загальний індекс промислових ґуртових цін 61,9 (1928 = 100). Індекс же тих виробів промислу, що їх купує село був вищий: 66,1. А індекс с.-г. продуктів, що їх село продавало, був 51,3.

Як бачимо, до вирівнання цін, хочби до стану з 1928 р., ще далеко.

І коли в таких умовинах промислові круги намагаються ще дістати дозвіл на підвищення своїх цін — то такі вимоги носять виразно антисуспільний характер.

ЧИ ПЕРЕХОДИТИ НА ЗБІЖЕВУ ГОСПОДАРКУ.

В цілій Польщі завважено тенденцію хліборобів до збільшування засівної площі зернових продуктів. Не минув цей відрух і нашого села, як стверджують відомости з місць. Це зрозуміле явище, як наслідок хвилевої звишки цін збіж. Воно спирається також на (хибній) уяві, що у світі є недостача збіжевих продуктів.

Ще раз треба підкреслити причини хвилевої звишки: 1. маґазинування зерна державами на випадок війни; 2. слабі жнива в Америці, по части й Европі.

І перша і друга причина не є такими, щоби носили характер тривалости. Маґазинуванню є границі, жнива можуть поправитися. В результаті може прийти знижка цін (познаки є вже тепер). А коли до того приєднається ще збільшення площі засіву збіж — то може бути навіть зле.

Ці всі причини кажуть бути обережними з переходом на переважно збіжеву хліборобську продукцію, тим більше, що є надії на поправу цін якраз не збіжевих, а годівельних продуктів.

Наше сільське господарство не може мати односторонного характеру. Мусить держатися лінії гармонійної розбудови ріжних видів продукції побіч себе.

ТУГА ЗА СВОБОДОЮ.

Направду зачинає викликувати підозріння новий стиль совітських часописів і видань. А саме впадає у вічі манія вбиратися в »европейське« піря, позувати на демократів, гуманістів і т. д. В ділянці права й економіки це змагання проявляється у прикрашуванні нової (»сталінської«) конституції фразами про »свободу слова, совісти, листової тайни і т. д.«, про пошанування приватної власности (!) — фразами без ніякого реального змісту.

Коли читаєм таку промову (»Вісті« Київ, 3. XII. 1936):

»Радянський лад — найдемократичніший у світі. Сталінська конституція іде шляхом дальшої демократизації радянського ладу, завершує цю демократію, зміцнюючи разом з тим в нашій країні диктатуру робітничого класу, яка є і т. д. Нова конституція ще більше підносить СРСР як опору і світоч демократизму« — то знаючу людину, крім »сміху пустого«, огортає ще передчуття якогось великого шантажу в тій цілій неприродній історії.

Чи не є це просто спроба накормити словами про свободу (бо демократія — це свобода, очевидно в межах права — жаждущі вже тієї свободи народні маси?

До того висновку доходять вже також деякі знавці совітських відносин на Заході.

Коли так — то, здається, світанок на Сході уже не за горами. Бо словами кормити довго не вдасться. Досі большевизм був настільки внутрішньо сильний, що дозволяв собі кепкувати з »гнилої демократії« — нині нею хоче прислонити свою огиду. Що буде за рік—два? Прийдеться щось дати реальнішого крім слів, або капітулювати.

ДО СТАТТІ ПРОФ. БОРОДАЄВСЬКОГО.

Звертаємо увагу шан. читача на цікаву статтю проф. Бородаєвського в цьому числі К. Р. Зі статті, яка є рефератом книжки чеського кооператора п. Двожака, виходить ясно, що марні сподівання комінтернських чинників на те, що Чехословаччину вдасться зєднати для Москви не тільки політично, а й ідеольоґічно. Чехословаччина піддержує з СРСР тільки конюнктуральний політичний контакт — а внутрі остає собою.

Підтверджують цей факт також заяви офіційних чинників ЧСР. Ось один з них: дня 16. квітня ц. р. почалася в празькій палаті послів дебата над проєктом зуніфікованого для цілої ЧСР цивільного кодексу. Реферуючи урядовий законопроєкт міністер судівництва др. Дерер вважав потрібним підкреслити не-комуністичний, а приватноправний характер цього основного закона ЧСР. Ось дотичний уривок з цієї заяви:

»Цим законом ми опрокидуємо також наклепи, що проти нас ширять, про т. зв. большевизацію. Предкладаємо основний закон про нинішні і будучі підвалини приватного господарського життя ЧСР, а робимо це після випробованих засад, які є основами цивілізації усіх західноевропейських народів. Чехословаччина цим законом дає собі приватноправний устрій, не дає собі большевицького ладу, тільки лад впорядкованого західноевропейського цивілізованого господарства. Цей кодекс спирається на правний лад, яким Европа отрясла із себе февдальний устрій, який уможливив їй великий розквіт господарський і культурний. Цей правний лад уможливив новітнє промислове виробництво, але і створив здоровий рільничий стан, доспіле ремесло, та свідому, зорґанізовану робітничу верству. Цей правний лад дав підставу не тільки для фінансового великого капіталу, але уможливив теж великий розмах людового спілчанства, тої надійної основи для піднесення малої людини. Цей правний лад уможливив і велике соціяльне законодавство цивілізованих народів«.

ТАК НЕ ГОДИТЬСЯ!

У часописі »Нове Село« з 11. і 18. квітня ц. р. редакція цього орґану переповідає ще раз історію упадку »Спілки Аґрономів«; вона намагається доказати, що виновниками упадку тої кооперативи була ґрупа »хліборобів« на чолі з п. Мироном Луцьким, яка, мовляв, проволікала справу перебрання кооперативи. Одночасно ця ґрупа, мовляв, заборонила дирекції »Спілки Аґрономів« редукувати персонал і ліквідувати маґазин, а з того й вийшли недобори кооперативи. Отже — за страти і за упадок кооперативи вину поносять усі, тільки не дирекція і Надзірна Рада »Спілки Аґрономів«.

Редакція »Нового Села« числить мабуть на малий критицизм своїх читачів, коли так насвітлює сумну справу. Чинниками, що одиноко управнені нормувати видатки і бюджет коопера-

тиви, є управа і Надзірна Рада кожної кооперативи. Коли навіть це все, що оповідає »Н. С.« про пертрактації ґрупи хліборобів, точна правда, то й тоді відповідальність за те, чому вчас не обмежоно видатків кооперативи, не може бути знята зі статутових орґанів кооперативи.

Не є також імовірне, щоби нормальні кошти адміністрації за 2 місяці (від 8. XII. 1930 до 10. II. 1931) могли виносити квоту 24.000 зл., як твердить Нове Село. Яка ж би це мусіла бути установа!

Ці всі обставини не дають права директорам »С-ки Аґр.« скидати вини на когось другого — тим більше на... Ревізійний Союз Укр. Кооператив! Ці спроби роблять просто несмачне враження.

ВИПИСКИ.

»Щораз виразніше кристалізується опінія, що — серед многих трудностей на дорозі до розвитку держави і добробуту одиниць — найбільші трудности пливуть від політики картелів; що — серед многих ворогів — найбільшим ворогом держави і кожного з нас це картелі. Нехай-же буде моєю і нас усіх відповідю на інтерпеляцію Лєвіатана оклик: Геть картелі! Картелі — ось неприятель!«.

(»Ґазета Польска« 23. III. 1937. Допис підписаний: »Сіра Людина«).

»Дисципліна, яка обовязує членів тої самої орґанізації, так само не сміє виродитись у сервілізм з колодкою на устах, як мужня оборона своїх поглядів — у пайдократичну демаґоґію... У нашому громадянському житті грозить небезпека, що кожна інша думка, ніж думка проводу даної орґанізації буде підтягана під знаменник »диверсії« або »отаманії« зі санкціями проти таких бунтівників. Це речі абсолютно недопускальні. Внеможливлювання свобідного вислову думки на відповідному громадянсьому форумі, у рямцях даної орґанізації, це простий шлях до паралїжу думки й маразму волі. Навіть у монопартійних державах, з громадянською єрархією, взорованого на військових зразках, унутрі даної, сильно здисциплінованої провідної орґанізації можливі, допускальні і неминучі гострі суперечки: бо як з одної рушниці неможливо віддати два ідеально тотожні стріли, так само у найбільших однодумців неможлива ідеальна тотожність думок. Демаґоґія, анархічна отаманія та вибуалий індивідуалізм, що не признає орґанізаційної дисципліни, це так само шкідливі явища, як зацуканість, нещирість, сліпий і мовчазний послух всупереч голосові своєї совісти чи еґотизм, що не допускає поруч себе іншої думки. Ріжниця думок — це саме доказ громадянської живучости; рефлєксія — це саме доказ критичного сприймання фактів; постійна згідливість — це доказ безкритичності; мовчанка — це символ смерти«.

»Діло« з дня 13. квітня 1937. (передова).

Ідеольоґ польської кооперації Едвард Абрамовскі

Між духовими батьками польського кооперативного руху одно з найвидатніших місць польські кооператори відводять для Едварда Абрамовского. Він є тим, що клав ідеольоґічні підвалини під цей рух; практична його діяльність на терені б. Королівства не могла бути велика, бо більшу частину життя він перебув на еміґрації.Вчитуючися ближче в праці Абрамовского на соціольоґічні й економічні теми, треба признати, що в особі Абрамовского має не тільки польська, але й взагалі світова кооперація дійсно одного з найглибших мислителів. Кожний суспільний рух, якщо має стати направду великим, мусить мати сильні і наскрізь здорові думкові фундаменти; мусить бути свідомий того, звідки він сам береться і до чого змагає; одним словом мусить мати сильну, ціпку ідеольоґію та реальну практичну програму.

Глибшу фільософічну підставу дав польському спілчанському рухові — за свого життя покищо тільки для Конґресівки — Едвард Абрамовскі. Безумовно ані ідеольоґічна робота о. Венґжиняка в Познанщині, ані Стефчика в Галичині, ані навіть Мєльчарского, а відтак Войцєховского в Королівстві не могли що до наукової глибини, та чуттєвого насилення мірятися з тим, що дав Едвард Абрамовскі. Деякі партії з його кооперативних писем посувають вперед кооперативну думку, відкриваючи для неї нові горизонти, особливо в ділянці духових завдань руху (в сфері духового життя людини, мистецького заповнення життя та моральних функцій людини).*)

Життя Е. Абрамовского.

Юзеф Едвард Абрамовскі — це з типу таких людей, що їх одні вважають чудаками й ексцентриками, другі — святими. Народився на Київщині в маєтку своєї матері-поміщиці, року 1868. Батько мав наукові уподобання, показну бібліотеку та домашню хемічну ля档бораторію. В блищій і дальшій родині були учасники недавного польського повстання (1863 р.) та живі польські патріотичні тенденції. Не диво, що Абр-кі змалку пересяк польськими державницькими стремліннями. Спомин про рідний дім залишився в його душі на завше — хоч, на жаль — не йшло з тим впарі привязання до тої спеціяльно країни, де цей дім находився — до України.

Україну Абр-кі до кінця свого життя уявляв собі як складову частину єдиної Польщі — хоч і з деклярацією повної, мовляв, свободи розвитку національних окремішностей. Одначе яко-

*) Писання Е. Абрамовского видала польська кооперація у 4-ох великих томах (наклад Союзу »Сполем« у Варшаві).

їсь спеціяльно політичної акції проти Українців чи Литвинів Абрамовскі ніколи не вів, так як взагалі сконцентрував всю свою увагу на науковій праці і кооперативній пропаґанді.

Абрамовскі це була душа богата, чутлива і отверта для всього, що гарне, тепле, з глибоким зрозумінням для того, що називаємо релігійним відчуванням вічности і таємниць буття. Найпростішим шляхом »для вдоволення людської жажди зближення з Вічністю, з природою, тим, що звуть Богом« — вважав життя у службі для добра і правди, та як найтісніший контакт зі світом мистецтв.

Коли Е. Абрамовскі мав 10 літ — батько його перенісся з родиною до Варшави, для виховування дітей. До московської школи його не посилав, а тільки держав домашніх учителів. Едвард не складав за ціле своє життя ніяких іспитів. У Варшаві його вчителями були м. і. Конрад Прушиньскі і Марія Конопніцка, яка певно немало причинилася до запліднення думок малого хлопця рефлєксіями на суспільні теми. Одначе у хлопця була дуже самостійна вдача і змалку вже він умів вплививати навіть на своїх учителів. »Коли він підлягав всеціло якомусь впливові — так це впливові землі і тих простих людей, що їх найтайніші тужби він висловив у своїх працях. — Земля, річи на ній, і всі люди — комунікувалися з ним в особистий спосіб, повіряючи йому тайни свойого буття, кажучи по тиранськи себе любити і собі служити«. Так пише про його умовий розвиток Марія Домбровська, нині визначна письменниця — лявреатка, притім горяча пропаґандистка кооперації.

Абр-і вмів спостерігати живе життя довкола себе. Приміром, образ пароха родинної громади Стефанина на Київщині о. Блажеєвского залишився в його памяти до смерти, як людини, що науку Христову приняв до серця на те, аби її ділом реалізувати. Пише про нього: »Не було в ньому ніщо з теольоґа ані аскета, чи містика, ніякого доктринерського релігійного фанатизму, навіть ніякого вищого книжного образування. Кохав життя, сонце, веселість, дітей — і всіх покривджених. Був батьком всієї округи; його плєбанія була безнастанним приютом і захистом; збирав до себе усі опущені діти, усю місцеву бідноту. Шляхта ходачкова, хлопи, жиди приходили до нього в кожній потребі, а ніхто не відходив без поради й помочі. Віддавав усе. Хоч парохія була велика й багата, а церковний маєток рівнявся добрій шляхотській фортуні, то по його смерті не найдено навіть стільки гроша, аби покрити кошти похорону. Цю свою любов до людини приплатив навіть життям: їдучи раз зимою, напіткав по дорозі перемерзлу жінку з дитиною; аби їх розігріти, зняв зі себе футро і так довіз до дому. Перестудився і помер на запалення легенів. За його домовиною йшли тисячі народу, жиди, католики, православні. Цей, якого тіло відводили до гробу, переконав їх, що є тільки один Бог для всіх і одна церква загальна, — церква братерства«.

Такі слова теплої згадки присвячує Аб-кі (»Життя і слово« 1915) тій постаті зі свого молодечого оточення. Хто інший може й не запамятав би о. Блажеєвского; але Е. Абрамовскі був з природи своєї натурою в стилю згаданого священика.

Не дивуймося, що в його душі вже змалку прозябає ростинка, яка пізніше розвивається у розкішний квітник: в ідеольоґію широко задуманого, всеобіймаючого людського братерства, реалізованого через кооперацію в усіх ділянках людського життя: не лиш господарській, професійній, а в області духового життя та почасти навіть політичного.

Маючи 14 літ і живучи в оточенні пишучих людей — Е. А. почав писати. Дещо навіть помістив часопис »Зоря«. Писав без тої надутости, що звичайно характеризує початкуючих авторів (також у нас) — писав просто і щиро. Деякі речення цього 14-літнього молодця яснiють піднеслою покорою і зворушливою серіозністю. Ось примір: »Отже все я маю від людей: життя, добробут, науку. Це все я їм довжний«. (Як далеко звідси до тої психольоґії деяких молодих людей, яка їм каже а пріорі дивитися згори на всіх старших...). Через часопис »Зорю« Абр. увійшов в контакт з т. зв. »християнськими господами«, товариствами для поборювання алькоголізму. Пробував їх перемінити на осередки суспільної праці взагалі, освіти, пропаґанди братерства. Нераз підкладав книжки на столиках одної каварні на Маршалківській вулиці, а коли його власничка звертала увагу, що книжки гинуть, казав: »Хай крадуть, але нехай читають«.

Як 18-літній хлопець, виїхав до Кракова, а потім до Женеви. Студіював на тамошніх університетах природу й фільософію, певно теж історію й суспільні науки, весь час яко вільний слухач. 1889 року вернув до Варшави і небавом оженився зі Станиславою Моцізною, відомою діячкою серед робітництва. Тоді увійшов в блищі зносини з першими кругами польських соціялістів. Пізнався зі Стан. Войцєховским (нині лідер польського кооперативного руху) і другими. Пише до »Бібліотеки Пол. Соціяліста«, що виходила за границею.

В тім часі Абр. є правовірним марксистом, не мавши ще часу й змоги поставити своїх власних тез і проревідувати те, що в марксизмі було очевидно помилковим. Але вже тоді мав відвагу шукати власних доріг: у праці про американських фармерів перший раз звернув захоплений зір на вільне спілчанство. Це свідчить, що марксівська концепція ущасливлення народу тільки через всесильну державу (хочби й демократичну) лягла тільки дуже тонкою верствою на його умовости.

Смерть коханої дочки, а відтак жінки потрясає його психічною системою до основ. Западає у нервову недугу, з якої його виліковує аж славний Август Форель, від цього часу його щирий друг і приятель.

В тім часі в 1892 р. Абрамовскі, як визначний теоретик ППС був уже політичним еміґрантом, за яким ішли стежні листи царського уряду. У Швайцарії та в золотім сонці Франції відбудував здоровля. Писав спершу політичні брошури для партії, співпрацював біля її програми, причинився до включення в її домагання постуляту незалежної пол. держави. Коли російський уряд добився від французького виселення політ. еміґрантів, переїхав в Анґлію, але мусів з огляду на стан грудей вертати до Швайцарії.

В 1897 р. має змогу вернути до краю, збогачений досвідом, наочною обсервацією життя культурних країн, поглибивши свої знання в ділянці соціольоґії і психольоґії. Вже 1895/6 рр. видав поважний твір: »Теорія психічних одиниць« та »Про основи суспільних явищ«. Найшов свою власну дорогу і світогляд. Нема в ньому вже ані сліду доктринерства, тісних вирозумованих, особисто не перевірених формул. Час аж до 1907 р. переводить між Варшавою, Женевою, Закопаним і рідним домом у Стефанині. Це доба його найплодовитшої праці над теоріями соціялізму, етики, держави, та психольоґічних проблєм (»про душу й тіло«).

В цій добі він виразно відкидає марксівську теорію історичного матеріялізму та всесильної диктатури держави, хочби й при режімі загального голосування. Посувається у критиці так далеко, що допускає можливість устрою цілком без державного апарату, опертого на самих добровільних асоціяціях (спілках). Базою для перебудови суспільства має бути вже не якась зовнішня сила, не якийсь автоматичний розвиток подій, тільки сама людина; для того одначе треба, щоби ця людина заздалегідь була підготована до такої великої реформаторської роботи; треба перебудувати особисту етику людини.

Для тої цілі основує студентські братства — громади (так їх називає) в Женеві, в структурі яких бачимо наче відгомін громад Овена або Фуріє. У Варшаві дає почин до заснування »Кружка Етиків«. Кружок, не щадячи у своїй критиці нікого і вимагаючи від членів партії не тільки визнавання на папері партійної програми, а й особистого життя після вимог етики соціялізму, скоро увіходить в конфлікт з партійним проводом. Гурток Абр-го опинився поза партіями взагалі.

В добі революції (1905 р.) писав інструкції, як бойкотувати рос. школу, як заводити польське урядування по громадах, проповідував загальну змову проти царського уряду; брав участь в орґанізації людовецьких ґруп, писав програми для тих і инших більше або менше демократичних та революційних орґанізацій, укладав пляни польської держ. конституції. Орґанізує »духові громади«, оперті на духовім братерстві членів і спілчанстві в праці. Ця ідея проникає врешті всю його істоту наскрізь — в ній він врешті находить те, до чого рвалася його душа від самої дитини.

З 1907 р. виходить його невеличка книжечка: Суспільні ідеї кооператизму«. Як пише згадана вже Марія Домб-

ровска — прочитавши цю невелику брошуру, не можете опертися вражінню, що величавий, бурями киданий корабель нарешті причалив до пристані — а муки і біль шукання розблисли соняшним образом кооперативної республики«.

Продовжуючи свої ориґінальні психольоґічні студії, Абр-кі в цій добі увіходить в близькі зносини з варшавськими кооператорами, працює в редакції »Сполем«, орґанізує кооп. зїзди, пише більший популярний підручник кооперативної науки п. н. „Kooperatywa jako sprawa wyzwolenia ludu pracującego“. Крім того величезну масу енерґії вкладає в орґанізацію у Варшаві майже власними засобами Психольоґічного Інституту, якого відтак став директором.

Не занехує своїх теоретичних писань з ділянки етики, за якими, як завше, йде практичне діло: орґанізує »Союзи Приязні«, задумує творити доволі ексцентричне товариство п. н. »Рицарів Польщі«, має звязки з подібними орґанізаціями за границею.

Не всі ті його почини стрічаються з признанням, чимало з них сам їх творець означував як »утопії«. — Під цим оглядом нагадує Овена і Фуріє. Задля його впертої послідовности у вимогах моралі і альтруїзму в щоденному житті, вимогах, які ставив не лиш до других, а й до себе, задля його некомпромісовости у правдах, які раз визнав за правильні — його одні ненавиділи і поборювали усіми засобами, інші кохали. Звали його »маґом« задля великої сили духа, та того суґґестивного впливу, що мав на людей.

Працюючи вперто на тих постах, хоч здоровля щораз недомагало, помер у 1918 р. у 50 році свого ориґінального життя.

Погляньмо, що дав Абрамовскі для розвитку кооперативної думки — бо тут він нас цікавить тільки з цього боку своєї діяльности. (Про це буде в окремій статті).

К. Коберський.

КООП. ОРҐАНІЗАЦІЯ І ПРАКТИКА

Про орґанізацію кооперативних продавців („крамарів“)

Ціла наша кооперативна будівля опирається на місцевих кооперативах т. є кооперативах 1. ступня.

Все зусилля йде в цьому напрямі, щоби ці підставові клітини уґрунтувати на трівких матеріяльних основах, як також вивінувати їх відповідно підготовленим людським матеріялом для їх ведення.

В 3. числі »Кооп. Республики я подав свій проєкт, як належалоби повести дошкіл продавців, занятих по цих кооперативах. І цій статті хочу цю думку розвинути ширше і поглибити.

В наших місцевих кооперативах працює около 3.000 працівників, по більшій части за марну винагороду. Самі вони не почуваються на силах, щоби створити свою власну орґанізацію, котра заняласяби їх матеріяльними справами. До тепер я не читав нічого на тему орґанізації продавців у нас. А прецінь поміж цими працівниками є великий відсоток таких, які є варті того, щоби про їх долю подумати.

Тому, що нема досі такої їх станової орґанізації, яка вщіплювалаби в них гідність і пошану до свого становиська, богато з них свої заняття вважають, як щось перехідне і хвилеве, а на цьому тратить та установа, в якій вони працюють. В дальшій консеквенції терплять від цього і надбудови (союзи).

В інтересі цих працівників і всіх наших кооперативних установ є занятися зорґанізованням працівників місцевих кооператив.

Скільки цих працівників є, не можу точно означити, однак приблизно числю, сільських і міських склепарів, а відтак молочарських помічників і инших подібних працівників поверх 3.000 осіб.

Якщоби цю масу працівників вдалося звести до одної спільної орґанізації, — булаби вона дуже численна і поважна. Щоби започаткувати акцію в цій справі, подаю під дискусію проєкт кооперативної орґанізації цих працівників. Кооператива, заложена цими працівниками, числилаби около 3.000 членів, які титулом вписового і уділів (разом 11 зл. від особи) вплатилиб 33.000 зл. Якби крім того кооперативи згодилися дати по 10 зл. вкладу на основний капітал, тоді кооператива зібралаби 63.000 зл. оборотових фондів). Всі члени кооп. працівники зобовязалибися складати на свої ощадности по 5 сот. від кождого 1 зол. своїх поборів (5%). А що всі разом побирають річно около 800—900.000 зл. то річна ощадність винеслаби около зл. 45.000[1]). На протязі 10 літ існування такої кооперативи сама ощадність моглаби досягти 0,5 міліона злотих. В цей спосіб установа така малаби постійний і правильний приріст оборотових фондів, орудуючи якими можнаби зробити неодно добре діло в користь членів, та рівночасно привчалобися їх думати про своє майбутнє. Ощадність мусілаби бути примусова і невпинна, т. є, як довго член не виступив, або не бувби виключений з цеї кооперативної орґанізації, то не мігби цієї ощадности винимати. Так вже тепер є по наших орґанізаціях працівників більших наших установ і союзів.

Зібрані в цей спосіб фонди не смілиби безчинно лежати на льокаціях. Вже по одному році збарання фондів мусілобися урухомити кредитову акцію.

Кредитова діяльність кооперативи ішлаби в цьому напрямі,

---

[1]) Від Редакції: Ласкавий читач зволить заглянути при цій нагоді у 4. число »Кооп. Республики« ц. р. ст. 99 замітка п. заг. »Дуже важна справа«.

щоби підносити матеріяльний стан своїх членів. Тому позички моглиби іти на закуп живого інвентаря (корови, кози, вівці, свині і кури і т. п.), відтак на купівлю нерухомостей, а саме на купно землі і будинків або їх будову.

Вже по першім році існування такої кооперативної орґанізації можнаби дати: около 500 позичок по 50 зл., 300 поз. по 100 зл., 100 поз. по 200 зл., 100 поз. по 300 зл., — разом тисяча працівників-членів можнаби було обділити позичками, т. є $^{1}/_{3}$ членів кооперативи.

В дальших роках існування кооперативи автоматично збільшалобися число позичок і їх висота, через річний приріст з примусової ощадности на около 45.000 зл. і зі сплати старих позичок.

Малі позички служилиби на збільшення рухомого майна, а більші на збільшення або купівлю нерухомого. Спосіб сплати позичок мусівби бути примінений до спроможности кожного члена відповідно до його сталих поборів так, щоби по потрученнях примусової ощадности і рат на позичку, полишалося членові-працівникові часть поборів на його біжучі видатки і потреби.

Опроцентовання позичок булоби тісно звязане з опроцентованням ощадностей. Ріжниця поміж одними відсотками, а другими моглаби виносити $^{1}/_{2}$—1% на адміністрацію. Так, що ця ріжниця булаби лиш тягарем позичаючого, бо друга часть відсотків поверталабися позичаючому через опроцентовання ощадностей.

З опроцентовань власних фондів кооперативи, т. є запасного фонду і уділів, можнаби було створити допомоговий фонд, для родин померших членів, для допомог в нещасних випадках чи давати премії для довголітних совісних працівників.

Приблизно цих власних фондів булоби около 70.000 зл., а опроцентовані по 5—6% річно далиби зл. 3.500—4.000. Одноразовими підмогами по 100 зл. можнаби було річно обділити 35—40 працівників-членів, а по 50 зл. два рази стільки. Або можнаби цим фондом (доходом з власних фондів) оплачувати премії в »Карпатії« за збірне обезпечення (людове) членів.

Незалежно від цього, якщоби ця орґанізація показалася корисною у своїм діланню, моглаби поставити домагання до установ, щоби вони рік-річно якоюсь квотою дотували її фонди прямо або через РСУК, як якійсь відсоток від плачених вкладок. Приміром кооператива платить місячну вкладку 10 зл., а крім цего доплачує 2%, т. є 20 зл., на орґанізацію працівників, що річно моглоби дати около 10.000 зл.

Осідком кооперативи мусівби бути Львів. А що всіх членів около 3.000 не можнаби було стягнути до Львова, тому перед кожними зборами мусілиби відбуватися передзбори по повітах, на яких крім вибору делеґатів члени булиби інформовані про стан і розвій кооперативи та збиранοби всі побажання членів, які на зборах у Львові зводилосяби до спільного знаменика. В цей

спосіб завідуючі орґани кооперативи малиби безпосередній звязок зі своїми членами.

Для легшої екзекуції зобовязань членів (працівників кооператив) требаби притягнути до співпраці завідуючі орґани кооператив і окружних осередків. Вони мусілиби стати інкасентами ощадностей і сплат позичок-рат та мужами довіря кооперативи. Крім статута мусівби бути випрацьований у всіх подробицях правильник діловодства для кооперативи.

Все що дотепер сказане в цій статті, це є загальний плян, якій при реалізованню требаби подрібніше обдумати.

Я здаю собі справу з того, що зорґанізування такої маси в одну цілість не буде легкою річчю. Однак, якщо ця форма орґанізації в дискусії виявиться доцільною і корисною та далабися в початках зреалізувати на 50% наміченого мною пляну, то уважаю, що вже це булоби варте, щоби присвятити цій справі більшу увагу та вложити працю в її реалізування.

Вступом до реалізації цього булиби конференції по повітах з кооп. працівниками, яким виложеноби плян тої орґанізації, а від них, як безпосередньо заінтересованих, зібраноби їх опінію, яка булаби міродайною вказівкою для дальшої акції.

Справу орґанізації повиненби взяти в свої руки РСУК, як найвища наша кооперативна централя, яка при цім розпоряджає відповідним апаратом і засобами. **Іван Стернюк.**

СТОРІНКА ЧИТАЧА

Розбудова рідного промислу чи монополь?

(Голос у дискусії).

Від якогось часу ведеться пресова дискусія на тему: монополь в нашому промислі чи вільня розбудова? З комунікату в »Ділі« дня 3. січня ц. р. ґрупи промисловців при Союзі Укр. Купців і Промисловців у Львові видно, що ця ґрупа є за монополем. Зі статті в »Торговлі і Промислі« з 1. січня бачимо, що на конференції приватних і кооперативних промисловців в дні 26. вересня 1936 р. промавляло по двох кооперативних і приватних промисловців за вільною конкуренцією. Тому, що вже тепер наших приватних фабрик цукорків, пасти, свічки і т.п. є по 2, а навіть по 3, то ходом самого життя справа монополю є вже пересуджена. В комунікаті »ґрупи промисловців« здається висловлюються за монополем ті промисловці, від котрих кооперація купує виключно їх товар і цим самим за них промишляє та своїм широко розгалуженим апаратом впроваджує їх товар по всіх закутинах нашої батьківщини до дрібної продажі, а свої зобовязання вирівнує дуже пунктуально, так що ці промисловці мають готовий ринок, який в иншому разі дуже важко здобути, а при цім не поносять най-

меншого ризика. За таку опіку ці промисловці повинні бути лиш вдячні нашим економічним централям, а не виступати проти їх провідників. Це все, що ці промисловці до тепер осягнули, мають завдячити виключно нашій кооперації, бо повинні памятати, що вифабрикувати товар є далеко лекша штука, чим товар продати без клопоту і найменшого ризика; вониж не продають, бо їх товар продає їм наша кооперація. Якби не кооперація, вони ніколи не осягнулиб при нинішних відносинах того, що вони виключно завдяки кооперації осягнули, а стоялиби там, як це було перед війною (приклад: деякі фабрики, що існують ще з перед війни). До 1932-го року про якийсь »монополь« чи конкуренцію в нашій пресі й не говорилося, а виринула в пресі справа нашого промислу щойно тоді, коли один рухливіший союз створив фабрику з виробом такого самого товару, який до цього часу виробляв приватний підприємець. З цього часу починається нагінка зі сторони тих промисловців, з яких бранжі творяться нові підприємства, бо ними кермує виключно еґоїстичний інтерес, а не національний чи економічний. Чи ми повинні бути за монополем в нашому промислі і торговлі, — напрямну для вирішення цього питання можемо найти в статті сеніора Д-ра Костя Левицького, поміщеній у »Ділі« з дня 7. січня ц. р. Там сказано, що там, де витворюється суперництво, не допускається до монополю і д о з а м о р о ж у в а н н я г р о м а д с ь к о ї д у м к и. Це відноситься і до промислу і до торгівлі. Змусити якусь нашу фабричку, щоби виробляла товар для сім і пів міліона Українців в Польщі, це утопія. Такий фабрикант уважавби, що він при системі монополю робить ласку, що витворює і доставляє. В разі упадку (з будь якої причини, що завше можливе) такої фабрички, ми знова цофнулибися з продукцією даного товару на десяток літ назад. Це саме стрінулоб нас, якби даний фабрикант розтратив здобуте завдяки монополеві майно або записав нагромаджене ним майно в чужі ворожі нам руки. На нашому загумінку ми вже мали такий випадок, а саме: був у Львові наш репрезентаційний мануфактурний склеп, в якім Українці покривали свої запотребування в мануфактурі. Власник умираючи записав понад 300.000 зол. зовсім чужій, навіть ворожій нам людині, а ми знову остали без мануфактурного склепу і наш гріш поплив проти нас[1]). Були часи, коли на ціле наше Поділля був тільки один наш адвокат, мав монополь, хотяй його не хотів, а кілько сьогодня маємо на терені Поділля адвокатів і чи думаєте, що вони є противні тому, щоби доступ до адвокатури був замкнений тому тільки, що вони повкладали в це своє професійне підприємство дуже поважні капітали? Якщоби ми заявилися за монополем, то це означалоб, що ми замикаємо нарід

[1]) На нашу думку цей випадок прямого відношення до теми статті не має. Він однак підкреслює ріжницю між приватною і кооперативною формою; такий випадок в кооперації неможливий. — Ред. К. Р.

на все до клітки, бо монополь убиває всяку ініціятиву. Треба памятати, що в переважаючій части ініціятиву дають молоді люди, тому при монополі мусілаб повстати між старшою і молодшою ґенерацією безвихідна прірва, бо до промислу бувби здержаний доплив молодих підприємчивих людей. При монополю зацарилаб виключно фамілійна система, а фамілійна система, як це добре знаємо, в короткому часі лізлаби нам боком. Якби у вільній професії зацарив монополь, то ми на якийсь певний округ малиби тільки по 1-му представникові з даної професії, а це вийшлоб не нам на користь, а нашим ворогам, бо вони силою факту мусіли6 нас в короткому часі виперти. При монопольній системі мусівби здержатися і природний приріст українського населення зі шкодою для нашої нації, бо одні малиби понад їх потреби, а інші требаби хіба повистрілювати, бо вони загрожувалиб існуванню монополів. Тому ми нашого елєменту, що напливає до міст і творить тут свої варстати праці, не сміємо убивати враз з їх ініціятивою, бо вони є двигунами нашого промислу і торгівлі та українізації наших міст в майбутньому.

В СУК і Пр. обсервуємо цікаве явище. Ґрупа торговельників є проти монополю, а частина ґрупи промисловців за монополем. Ґрупа промисловців монополістів для оборони свойого монополевого становища все виїзджає з інвестиційним капіталом (який вони вложили). Знова ґрупа торговельників виступає найостріше проти монополю, а головно проти »торговельного монополю нашої кооперації«. І ми є наочними свідками, як безустанно повстають все свіжі торговельні підприємства наших приватних торговельників, інвестуються щораз нові капітали, мимо цього, що такі торговельні підприємства вже є, і ніхто не журиться, що їх інвестиційні капітали можуть змарнуватися. Цим самим основною причиною монополістичного становища горстки з ґрупи наших промисловців не є ані національний, ані економічний інтерес, а виключно еґоїстичний[2]). І ця ґрупа все буде обстоювати тільки монополь, хотяйби навіть не в силі були заспокоїти запотребування нашого ринку, бо так їм наказує особистий інтерес, а впрочім годі від них вимагати, щоби вони були проти себе.

Польські купці і промисловці, як це стверджує п. В. Несторович у статті »Діла« з 7. січня ц. р., йдуть цілою навалою на наші землі, щоби їх опанувати промислово і торговельно, а горстка наших промисловців веде еґоїстичну боротьбу за монополь, який у других пішов в забуття. Це саме бачимо у Жидів.

---

[2]) Льоґічно не звязане з попереднім ходом думок. Головна думка шан. автора — про шкідливість монополю — в засаді є й нашою думкою. Чи існує чи не існує у нас »кооперативний монополь«, про це можуть ріжні ріжно думати; на наш погляд такого монополю нема і не буде, коли побіч кооперативних існують та існуватимуть колись анальоґічні українські приватні підприємства. А життя до того веде, хочемо ми того чи ні. — Редакція.

Монополь — це труп і тому цілком правильно наша кооперативна верхівка виступила проти монополю, бож вони суспільники, а не еґоїсти.

Тому також ціле наше громадянство повинно виступити рішучо проти монополю, бо монополь допровадивби нас до такого стану, як це було перед війною, коли то в нас в торгівлі-промислі працювали тільки одиниці та й ті заледви животіли, клигали. Жива нація потребує все допливу живих творчих сил, а ті творчі сили можуть дати тільки молоді люди, бо тільки до молодих належить наше завтра. Тому мусимо дати молодим людям з ініціятивою можність творення нових варстатів праці без огляду на те, чи такі вже існують чи ні, як це бачимо в инших ділянках нашого життя. Не сміємо творити прірви між молодою а старшою ґенерацією. Тоді не будуть нам страшні чужі навали, бо само життя наше буде протиділати. Життя — це боротьба, а побідить живий, творчий, а ніколи труп. **Мґр. Гр. Ковалишин.**

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Кооперація на Закарпатті

Користаємо з публікації[1]) про розвиток суспільного й господарського життя Закарпатської Русі за останні 17 літ, виданої з нагоди підготувань до вступу в нову автономічну фазу, щоби подати декілька інформацій про кооперацію на Закарпатті.

Чисельні статті книги з усіх ділянок життя й господарства (всіх 51) підсумовиють досягнення на полі хліборобства, висліди земельної реформи, меліораційних і суспільних робіт, елєктрифікації, територіяльної й господарської самоуправи, банкових справ, лісової господарки, риболовства, пасішництва, тютюнництва, туристики й літовищ, шкільництва загального й фахового та освітних справ, мистецтва, журналістики, шпитальництва й санітарних відносин, церковних, популяційних відносин, коротенько представлений стан промислу, пожарництва і т. д.

Очевидно на таку кількість і ріжнородність відомостей годі вимагати вичерпуючої повноти й циферної докладности кожної теми.

Для нас зокрема цікава стаття сенатора Е. Бачинського, головного редактора книги, про кооперацію на Закарпатті.

До війни кооперативні початки українського Закарпаття звязками своїми спиралися о будапештенські централі. Тому зі

---

[1]) Подкарпатская Русь за годы 1919—1936, вид. Р. Н. Г., Ужгород 1936, ст. 204 ін 4°. — Прикре враження робить книга своєю московською мовою й штудерними вихилясами редактора у вступній статті.

зміною політичних умовин, знищені війною й повоєнними інфляційними відносинами, не могли скоро відродитися. Щойно в 1926 р. окремий кооперативний закон уреґулював кооперативну справу на Закарпатті. Йшло передусім про оживлення кредитової кооперації, щоби вирвати вбоге верховинське населення з лабет численних, як нігде в світі, лихварів. До обнови закарпатської кредитової кооперації причинюється держава і Центрокооператива (торг. централя хліборобської кооперації) у Празі. Три дотогочасні закарпатські кооп. союзи обєднуються в один: Краєвий Дружественний Союз в Ужгороді, що є не лише ревізийною й організацийною установою, але й кредитовою централею. В 1925 р. твориться теж централя для споживчої кооперації: Торговельний союз господарських дружеств, який щойно в 1933 р. відчиняє складницю для спож. кооператив.

Під кінець 1935 р. обєднував Краєвий Кооп. Союз в Ужгороді 357 кооператив, в тому лише 293 діяльних. В тому числі було:

Кредитових кооператив з необмеж. відпов.	139
Кредитових кооператив з обмеж. відпов.	29
Хліборобських кас взаїмної помочі	4
Разом кредитових кооператив	172
Споживчих кооператив, всіх	89
Господарських кооператив	1
для домашнього промислу	1
овочевих	1
лісових	1
для хову худоби	1
молочарських	2
виробу вина	6
будівельних	5
ріжних інших	12
Разом всіх	**293**

168 кредитових кооператив з кінцем 1934 обєднували 47.013 членів, з уділовим капіталом 3,140.649,31 ч. к. Їх запасні фонди виносили 2,076.527,50 ч. к., сума вкладок 9,539.326,14 ч. к., уділених пожичок 36,668.227,69 ч. к.

4 каси взаїмної помочі — в Мукачеві, Берегові, Тєчові, Хусті й експозитура берегівської Севлюші з кінцем 1935 р. — мали 6.837 членів з 8.399 паями на суму 839.900 ч. к., їх запасні фонди доходили до 324.671,50, вкладки й біжучі рахунки до 22,164.304,75, уділені позички до 25,240.513,25 ч. к.

Споживчі кооперативи мали за 1934 р. обороту на 9,511.757,76 ч. к., обєднували 10.576 членів з уділовим капіталом 1,552.447,50 ч. к., зап. фондами 1,198.627,88, власними капіталами 2,412.766,42, недвижимостями й інвентарем вартости 2,775.876,20, запасом товарів лише на суму 830.092,52, натомість довжників мали аж на 2,428.317,69 ч. к.

Обороти закупочної централі з кооперативами виносили в 1935 р. — 3,001.985,40 ч. к.

Краєвий Кооп. Союз, як кредитова централя, мав за 1935 р. оборотів на 793 міліони, білянсова сума виносила 45,6 міл. Капітал власний 1,467.006,63, сума достарчених кредитів 32,5 міл. ч. к.

Немає в статті даних щодо діяльности й стану інших кооператив, що мабуть не грають помітнішої ролі.

Після впровадження в Чехословаччині збіжевого монополю, Торговельний Союз Господ. Кооператив став уповноваженим комісіонером »Чехослов. Збіжевої Спілки« для скупу заявленого продуцентами на продаж збіжжя на Закарпатті по встановлених цим публичним органом цінах. Кредитові кооперативи достарчають йому кредитів на скуп збіжжя і на заставні листи замагазинованого збіжжя в модерних збіжевих магазинах в Ужгороді, Мукачові й Севлюші. Кредитова кооперація постачає теж кредит під застав вина в державних пивницях.

Як бачимо, то закарпатська кооперація не лише розвивається поволи, але головне спочиває на не дуже то здорових основах, сперта головно на державних і інших чужих капіталах, з надмірними, як це видно зі згаданої статті, надіями на співпрацю з монополем.

Діяльність Союзу надзирає й щорічно переводить ревізію визначений міністерством хліборобства урядовий комісар, а так само переводить щорічну ревізію ревізор празької Центрокооперативи, від яких закарпатська кооперація реально залежить.

З тону автора статті вичуваємо забагато вдяки за зовнішну поміч закарпатській кооперації, а замало віри в орґанізовану самопоміч, а відтак не маємо, так як це є в деяких інших статтях цеї публікації, ніяких конкретних напрямних на майбутнє.

Кооперація це найкраща підготова до автономічного життя, тимто й повинна стати його головною основою.

Подав І. В-ич.

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТУ

Вишкіл польських кооперативних орґанізаторів на Поділлі

В пляні розбудови фахового шкільництва на терені Східної Галичини є між іншим основання середної кооперативної школи в Загробелі коло Тернополя на дотеперішньому досвідному господарстві Малопольського Товариства Рільничого. Підготовкою до такої школи є постійне влаштовування там тим Товариством курсів для вишколу орґанізаторів і провідників господарських і кооперативних установ на селі та для вишколу повітових орґанізато-

рів-люстраторів і керівників Окружних Товариств Рільничих та повітових гуртівень кулок рільничих.

Польські господарські чинники, головно на Поділлі прийшли до переконання, що для розбудови хліборобських і кооперативно-торговельних установ мусять мати відповідно вишколених провідників на селі і по містах. З браку відповідних для тих завдань шкіл, Малопольське Товариство Рільниче, що є не тільки господарською установою, але рівночасно патроном і орґанізатором сільських кооператив п. н. „Kółka Rolnicze", приступило при значній допомозі Львівської Хліборобської Палати вже в 1934 р. до зорґанізовання рільничо-орґанізаційно-кооперативних курсів в Загробелі. Як подає „Rolnik" за 1935 р., в 1934/35 р. відбулися три курси для провідників на селі. Вони тривали по 2 місяці кожний.

Метою тих курсів було вишколити провідників для „Kółek Rolniczych" на селі, так тих, що ведуть аґрономічну роботу, подібно як наші кружки »Сільського Господаря«, як і тих, що ведуть торговельні аґенди подібно, як наші низові кооперативи. На програму курсів склалися такі відділи: загальний, природничо-рільничий, орґанізації сільських господарств, кооперативно-торговельний, орґанізаційно-господарський, рільничо-освітний і господарської самоуправи. Головну увагу клали на кооперативно-торговельний діл і збут с.-г. продуктів у звязку з розбудовою збіжевих маґазинів.

Як виходить з програми курсів, то завданням їх було запізнати кандидатів з загальними основами сільсько-господарського знання, основами господарського, суспільного і торговельного життя на селі та познакомити їх з методами праці господарських, суспільних і копеаративно-торговельних установ на селі.

Вимогою приняття на курси було укінчення принайменше 4. кляс вселюдної школи. На покриття коштів навчання, приміщення і удержання одержало Малопольське Товариство Рільниче підмогу від Львівської Хліборобської Палати, так, що курсанти складали тільки по 5 зл. одноразово вписового.

Курси покінчило 123 передовиків села, які обняли провід польських господарсько-кооперативних установ на селах Поділля.

За тими курсами слідували три 6-тижневі курси, що відбулися в 1935. і 1936. р. в Загробелі. Це були курси для вишколу люстраторів »Кулок Рільничих«, з яких опісля найспосібніші обняли заряди повітових гуртівень »Кулок Рільничих«. По кожному курсі абсольвенти пішли на безплатну або частинно платну щонайменше 3-місячну практику в повітових установах у ріжних повітах.

Передумовою приняття на ті курси було укінчення принайменше середньої загальної, рільничої або торговельної школи.

Завданням тих курсів було вишколити повітових орґанізаторів-люстраторів »К.Р.« так господарських, як і кооперативних в та-

кій кількости, щоби принайменше по двох було в кожному повіті. Найздібніших, з уже відбутою практикою, приділили до новоснованих гуртівень »Кулок Рільничих« і маґазинів збіжжя. В цей спосіб Малопольське Товариство Рільниче вишколило понад 120 суспільно-господарсько-кооперативних орґанізаторів для Поділля.

У висліді тих курсів скріпилася і розбудувалася протягом 2. останніх років господарсько-кооперативна праця Окружних Товариств Рільничих на Поділлі. Ціла низка свіжо основаних »Кулок Рільничих« і молочарських кооператив по селах, новоснованих або відновлених повітових гуртівень, склепів »Кулок Рільничих«, збіжевих маґазинів, масова акція будови »людових домів«, насилення суспільної праці так культурно-освітного, як і господарського змісту — це висліди праці в значній мірі абсольвентів тих курсів.

Централею тих господарсько-торговельних станиць є Торговельний Союз Кооператив, Складниць і Склепів Кулок Рільничих у Львові, а для збуту с.-г. продуктів Синдикат Рільничих Кооператив у Львові, що стисло співпрацюють з Малопольським Товариством Рільничим.

Коли до того додати, що до їх услуг є цілий фаховий апарат всіх повітових виділів і в значній мірі Львівської Хліборобської Палати (інструктори вишколу молоді, прикладних господарств і т. п.), а в додатку з тих самих джерел мають і матеріяльні засоби, то зрозуміємо, чому повища акція так розвинулася в останніх роках на Поділлі.

Тепер виринула думка на постійно створити в Тернополі кооперативну школу ліцеального типу, замісць рільничої школи, проєктованої Шкільною Кураторією в Загробелі.

Нашому проводові господарсько - економічного життя, в першу чергу проводові Ревізійного Союзу Українських Кооператив, »Центросоюзу« і »Маслосоюзу« спільно з »Сільським Господарем« треба застановитися над закладанням в краю господарсько-кооперативних шкіл для вишколу не тільки передовиків села, але провідників і орґанізаторів господарсько-економічного і суспільного життя в краю. Цього не заступлять вже вповні курси позаочного навчання. В першу чергу треба вплинути на свої орґанізаційні клітини, щоби заповнили своїми кандидатами існуючі наші рільничі і торговельні школи, головно Хліборобський Ліцей в Черниці для заповнення необсаджених місць аґрономів при Філіях »Сільського Господаря«, господарських референтів Союзів Кооператив і Рай. Молочарень. Дальше треба подбати про орґанізування довших курсів в краю для орґанізаторів господарсько - економічно - суспільного життя і орґанізаторок сільських господинь, подібно, як їх зараз провадить »Сільський Господар«. Ці курси повинні в найкоротшому часі перемінитися на того роду фахові школи ліцеального типу.

Час летить, господарське життя розвивається, а у нас щораз то більший брак фахових сил, підчас коли інші в тому напрямі працюють зі здвоєною енерґією. **Іван Лапчук.**

Volg

(З нагоди його 50-літнього ювилею; засади його кооперативної праці).

Починаючи від 70-х років минулого століття швайцарське сільське господарство почало відчувати величезні труднощі, завдяки сильному спаду цін (часами до 50%, порівнюючи з цінами попереднього десятиліття) продуктів хліборобства під впливом конкуренції дешевих заморських продуктів та торговельної й промислової спекуляції. Щоб допомогти селянству, за ініціятивою відомого сільського діяча Шенкеля, засновано в році 1874-м в Ельсау (біля Вінтертуру) товариство для накупів і захисту інтедесятків анальоґічних кооператив. У 1886 році шіснацять тих кооператив утворили Союз сільсько-господарських кооператив Східної Швайцарії (Volg). Цей Союз недавно відсвяткував ювилей свого 50-літнього існування. З історією цього Союзу та з сучасним його положенням знайомить нас незвичайно цікава та чудово видана книга дра Ернеста Дуртші: Verband ostschweizarischen landwirtschaftlicher Genossenschaften (VOLG). Festschrift zum fünfzigjährigen Bestehen 1886—1936 (in 6° S. 385). Winterthur.

Ця велика праця читається з незвичайною цікавістю; всі епізоди довголітньої праці Союзу, всі детайлі проходять перед читачем та примушують його переживати спільно з Союзом усі радощі та смутні хвилини...

А нині, після 50-ти літ свого існування, VOLG є солідним кооперативним підприємством, до складу якого входить 314 місцевих кооператив (з них 229 — споживчі товариства) з 24.000 індивідуальних членів (80% селянства) та з оборотом в 1935 році 38 міліонів швайцарських франків. З цієї суми 17 міліонів франків одержано від продажу продуктів споживання; 12 міліонів вплинуло за предмети, спроваджені для потреб господарства, та 9 міліонів — за збут виробів членів. Запасовий капітал — 1,7 міліонів франків; нерухомість (склади, фабрики, заводи) — більше ніж 6,3 міліони франків; рухомість (автомобілевий парк) — коло 3 міліонів франків (усе амортизовано)...

Якіж оті засади, що їх поклав Союз в основу своєї діяльности, приміненням яких пояснюється його успішний розвиток. Головні з них такі:

1. Готовість культурніших представників селянства жертвувати своїми інтересами для добробуту ширших верств населення. Гуманне відношення Союзу до всіх службовиків (відпустки з платнею; пенсійна каса).

2. Ведення Союзом ріжнородних операцій та постепенне включення нових опорацій у сферу діяльности Союзу. Останній провадить, хоч і в меншому розмірі, всі операції (крім банкових), анальоґічні до тих, що виконуються між іншим такими великими орґанізаціями, як „КООПЕРАТІВА" та Центральний Союз сільсько-господарських кооператив у Празі.

3. Уможливлення населенню купувати необхідні йому предмети в залежних від Союзу центральних і провінціональних осередках продажи (таких є 438) через широко розгалужену мережу споживчих кооператив та влаштовання пропаґандових вистав зі зразками ріжних предметів.

На початку своєї діяльности Союз був лишень комісіонером; він купував товар за рахунок та на замовлення місцевих кооператив, що, по одержанню замовлень від доставців, розділяли їх між членів кооператив. Але така система не задовольняла селян. Вони хотіли бачити закупований ними товар. Тому прийшлося перейти до влаштовання сталих вистав зі зразками ріжних предметів. Такі вистави зразків знаходяться близько населення, як і товар, що продається в сільських споживчих товариствах.

Ця система орґанізації сільських споживчих кооператив пригадує дуже цікавий приклад Словаччини (Чехословаччина), де є понад 800 подібних товариств. До 1934 року того роду словацькі кооперативи належали разом з товариствами інших катеґорій до Центрального Товариства в Братіславі, яке їх обслуговувало. І тільки перед двома роками основано спеціяльний Союз для накупу (НУПОД), що занявся обслугою виключно сільських споживчих кооператив.

VOLG поки що справляється успішно з покладеним на нього завданням та обслуговує сільські споживчі товариства без спеціяльного закупочного Союзу.

4. Продаж товару не лише членам союзних кооператив, але й усім бажаючим.

5. Продаж товару за готівку та виплата премій за переведені накупи.

Ця засада дуже практична не лише для кооператив, але і для їх членів. Продаж за готівку спонукує членів купувати лише необхідні предмети та не купувати того, що вони купують, коли йому дають товар на борг. Що торкається премій, то їх реальну вартість можна бачити з того, що VOLG за 50 років свого існування видав премій від закупу предметів споживання на суму понад 20 міліонів швайцарських франків.

6. Продаж товарів по цінах трохи нижчих (о 5—10%) супроти так званих середніх риночних цін. З приводу цього прінціпу слід завважити, що селянин є реаліст. І, коли він купує щось в кооперативі, він бажає платити ціну, бодай троха нижчу від середньої риночної. Премія — річ добра, але — в кожному випадку прийде

не скоро, аж по замкненню адміністраційного року. Ось чому, прінціп продажи за готівку слід визнати практичним.

7. Набуття Союзом товарів, які не виробляються самим Союзом, безпосередньо від фабрикантів.

8. Гонорування завідуючих крамничками, коли вони не весь свій час присвячують праці для Союзу, провізією з обороту, а не сталими поборами.

9. Відповідальність членів в кооперативах, що належать до Союзу, необмежена; відповідальність кооператив перед Союзом — обмежена (тепер до 3 міліонів франків).

10. Пропаґанда кооперації та доброго ведення операцій в кооперативах енерґійно провадиться ревізорами (кожна кооператива підлягає ревізії принаймні раз на рік) інструкторами, друкованими орґанами преси, рефератами на Загальних Зібраннях, необхідними книгами та формулярами.

Примінення в діяльности Союзу вище згаданих засад дало, безсумніву, добрі економічні висліди. Але цим роля Союзу не обмежується. Союз сповнює ще й величезну суспільну ролю. Треба памятати, що швайцарське селянство (як і селянство в інших країнах, тобто у Франції, Німеччині, Чехословаччині тощо) чисельно зменшується, становлячи тепер трохи більше, ніж $^1/_4$ загального населення Швайцарії. Дальше зменшення представляє вже небезпеку для країни. Належні заходи, що протидіють тому зменшенню, належать до царини соціяльної політики уряду. Але й Вінтертурський Союз, зі свого боку, виконав протягом 50 літ великанську роботу з наміром охоронити та зміцнити ядро швайцарського народу, звязане з землею — селянство.

Побажаймо ж Союзу східношвайцарських сільсько-господарських кооператив, з нагоди його 50-літнього ювилею, довгої та плідної праці на кооперативній ниві. **С. Бородаєвський.**

З ГОСПОДАРСЬКОГО ЖИТТЯ.

Чехословаччина і СССР.

Нещодавно вийшла у чеській мові цікава книга відомого чеського кооператора та економіста д-ра В. Ф. Двожака під заголовком »Внутрішня економічна політика Чехословаччини«.

Тема цієї праці заслуговує сама по собі на увагу. Але брошура ця набуває ще особливої цінности тим, що вона обіймає багатий статистичний матеріял, який дозволяє дати відповідь на пекучі питання міжнародного характеру: — чи Чехословаччина це прилагідний обєкт для застосування економічних експеріментів комуністичної Росії? Чи можна її рахувати за вартового економічних інтересів Союзу Радянських Соціялістичних Республік в Середній Европі?

На підставі даних вищезгаданої брошури та на основі тих засад, що на них спочиває внутрішня політика Чехословацької Республики, відповісти на ці питання можна тільки неґативно.

Спиняємося на головніших царинах економічної політики Чехословаччини та зробимо потрібні порівнання. Передовсім, земельна реформа в Чехословацькій Республиці була здійснена (в головній своїй частї реформа ця вже закінчена) шляхом зменшення кількости власників дуже дрібних та великих земельних участків (до 1-го гектара та понад 100 гектарів) і одночасно — шляхом збільшення кількости середних господарств та кількости господарств, що працюють на власній, а не на винайменій землі. З цілої кількости господарств 1,613.000 — дрібні власники складали в році 1921-м 32%, а в році 1930-м тільки 28%. Кількість же середних господарств піднялася з 68% на 71%. Далі, дількість осіб, що працювали на власних ґрунтах зросла на Чехах з 57,5% в році 1910-м до 71% в році 1930. Одночасно кількість найманих робітників зменшилася з 42,5% до 29%.

Ось основні прінціпи політики Чехословаччини в царині земельних відносин. А тимчасом в законодавстві Радянського Союзу ми бачимо не тільки повну неґацію приватної власности на землю, але й переведення політики примусової колєктивізації селян для зосередження сільської господарки в руках державної влади.

Що торкається ремесла, торгівлі та банківництва, то від року 1902 аж до року 1930-го в Чехословаччині помітне збільшення кількости таких підприємств з 446.000 до 530.000, а кількість найнятих в цих підприємствах осіб з 1,673.000 до 2,569.000. З цієї кількости на дрібні підприємства, що працюють без найманої праці та з технічних причин є найменш вигідними підприємствами, припадає 43% всіх підприємств, тоб-то збільшення за 30 років є цілком незначне. Але у відношенню до середніх підприємств (до 20 робітників) вони збільшилися з 43% аж до 48,7% та кількість працюючих в них осіб з 782.000 до 934.000. Підприємства вище середніх (до 300 робітників) також кількостно збільшилися; особливо зросла кількість працюючих в них осіб (з 118.000 аж до 159.000). При цьому слід відмітити, що протягом 30 років ці підприємства середньої катеґорії обіймають дві третини ($^2/_3$) осіб, що працюють взагалі в цій царині економічного життя країни, що мусить бути признано за здорове співвідношення робітничих сил.

Зате в Радянськім Союзі (що стверджено й його новим конституційним законом) самостійне приватне виробництво дозволене лише в тому випадку, коли його веде одна особа, тоб то, коли »визиск« чужої праці виключениний. Всі ж інші катеґорії підприємств, що застосовують найману працю, а тому можуть бути поставлені в технічному відношенню на досконалішу скалю, як відомо, в Радянськім Союзі знаціоналізовані (удержавнені). Та це, звичайно, не може приваблювати до Радянського Союзу чи-

сленної кляси ремісників, промисловців, торговельників та банкових робітників, часто-густо людей, що повні енерґії та ініціятиви.

Дальшим важним прінціпом орґанізації економічного життя Чехословаччини є тяготіння її населення до засад кооперації. Кооперативна форма орґанізації виробництва, збуту, закупу сировини, спотреби та кредиту широко розповсюджена в Чехословаччині між хліборобами, ремісниками, робітниками промислових підприємств та, навіть, торговельниками. Поруч з цими симпатіями населення до кооперації є тут також незмінно доброзичливе відношення урядових кол до розвитку кооператив. Дякуючи такому тісному контактові уряду з населенням, кооперація від часу здобуття Чехословаччиною своєї незалежности проявила надзвичайну силу розвитку. Від року 1902-го аж до року 1934-го кількість кооператив в країні піднялася з 11.000 до 17.000, а кількість членів в цих кооперативах зросла з 2 до 3,6 міліонів осіб. Власне майно кооператив зросло з 400 міліонів чехословацьких корон (Кч.) аж до 1.138 міліонів Кч., а сума всіх фондів зросла з 5,8 міліярдів Кч. аж до 29 міліярдів Кч. Обороти (»торги«) в році 1919-м в некредитових кооперативах досягли 2,7 міліярдів Кч., а в році 1934-м — 6,4 міліярдів Кч. Ми вже згадували вище, що такі успіхи пояснюються широкою свободою руху, що її має кооперація в Чехословаччині, відсутністю якого будь натиску на кооперацію з боку урядових чинників, врешті довірям цих останніх до кооперативних діячів.

А рівночасно в Радянському Союзі законодавець трактує кооперацію, як одну з допомогових сил для переведення в життя державно-комуністичних засад; адміністрація втручається у напрям діяльности кооператив, керовники Союзу одним почерком пера замикають тисячі споживчих та кредитових кооператив, припиняють їх діяльність так брутально, що навіть з боку давних прихильників комуністичної влади в СРСР підносяться обережні протести...

Таким чином, і в цій царині економічного життя між Чехословаччиною й Радянським Союзом нема духового єднання. Навпаки, між ними є повне розходження і в оцінці предмету і у відношенню до нього. Розходження це остільки поважного характеру, що у тих міліонів населення, що в Чехословаччині прихильно відносяться до кооперації, не може бути найменшої охоти симпатизувати зі системою господарства Радянського Союзу, бути тим передовим вартовим, під охороною якого в економічному житті Чехословаччини малиби бути застосовані прінціпи, якраз протилежні тим, що на них тепер спирається добробут їх країни.

З усього вище сказаного випливає, що усі, навіть найбільш енерґійні старання большевизму завоювати мирним шляхом Чехословаччину засуджені наперед на повний неуспіх. Ті прінціпи, ті ідеали, що ними живе населення Чехословаччини, викликають

неґативне відношення Чехословацької Республіки до економічної політики Радянського Союзу та не сприяють дружньому єднанню (на економічному полі) цих двох країн між собою.

С. Бородаєвський.

»Наші промислові можливости«. Дня 1. ц. м. відбулась анкета для представників преси на »виставі можливостей українського промислу«, влаштованого »Комісією Розбудови Українського Промислу« при Українському Технічному Товаристві у Львові. П. інж. Р. Білинський, орґанізатор вистави, в дуже змістовнім і добре оформленім рефераті зясував ціль вистави: причинитись до піднесення в українському народі ініціятивности в розбудові рідного промислу, зорієнтувати в можливостях запотребування українського ринку. Під тим кутом і зааранжована вистава, де на першому пляні показано ті вироби, які при теперішніх умовинах можнаби робити українськими силами, а які досі в реєстрі нашого промислу не заступлені.

Продукти українського виробництва приміщені окремо в останній кімнаті представляються солідно й гарно та вони заспокоюють лиш у мінімальний спосіб запотребування українського консумента. З порівнаня того, що вже маємо, з тим, що жде своєї черги, можна наглядно оцінити, які ми ще бідні і який безмір праці отвирається перед нами. Є велике поле для ініціятиви й вона після слушних завваг референта повинна виходити передівсім від спеціялістів з даної ділянки промислу, бо тільки вони можуть перевести калькуляцію і приблизний обрахунок рентовности. Колиж ініціятиви виходять від нефаховців, належить подбати про притягнення до співпраці спеціялістів. За ощадність на фахівцях з правила треба пізніше дорого платити. На загал немає ще в нас відповідної активности, тому й трудно о потрібні капітали, бо як що вони у людей і є, то ті не привикли їх уміщувати у промисл. Байдужність Українця до господарських справ є і в першій мірі переоною нашого господарського розвою. Тому велике поле для вихідної праці, щоби розбудити у нашої молоді те промислове наставлення, яке в інших народів перебирає вона вже з обстановки свого окруження. Розбудова рідного промислу вяжеться тісно з найбільш пекучим питанням нашого життя, — безробіттям. Тому нагальне господарське завдання, це отворити нові джерела заробітків, збільшити запотребування на працю. Мусимо довести до того, щоби хліборобські продукти збувати у переробленому виді, отже продавати не лиш буряки, але й цукор, муку, декстрину, дошки, меблі, полотна і т. п. Належить подумати теж і про перерібку сирівців, яких ми самі не продукуємо, тоді наш гріш лишатиметься в руках нашого робітника і фахівця.

Черговий референт Інж. А. Сербин обговорював стан й вигляди нашого ремесла. Він зясував значіння ремісництва взагалі і у нас зокрема. Ремесло було і є підстава для розвитку промислу і тому слід звернути як найпильнішу увагу на його розвиток, орґанізацію й поширення. Наше ремесло надзвичайно слабо розвинене як у містах, так само і по селах. В деяких ділянках виробництва не маємо зовсім працівників. Не маємо в деяких місцевостях навіть своїх ковалів, кравців, шевців і т. п.

Перед Технічним Товариством стоїть завдання зясувати, які ремісничі фахи у першу чергу належить пропаґувати та означити місцевости, у яких немає наших ремісників, занятися орґанізацією ремісників і їх фаховим вишколом. Дальше належить подумати про орґанізаційні форми, застановитися над творенням цехів. У звязку з тим відкривається велике поле для кооперативної праці, для розбудови кооператив чи то для спільного закупна сирівцю чи збуту у спільних маґазинах і галях.

Вистава можливостей розбудови українського промислу була зорґанізована добре й фахово. У дуже культурний спосіб були змонтовані

показові скринки з зразками виробництва українських фірм. Вмілі пропаґандивні плякати українського виробництва виконані »К о м е р ц і є ю« не лиш прикрашували стіни, але й добре виконували своє аґітаційне призначення. Трівким документом вистави і цінним засобом пропаґанди є гарно видана книжка »Р о з б у д о в у й м о   п р о м и с л«. Вона орієнтує про запотребування українського ринку на окремі вироби і про те, на який початковий збут може числити добре поставлене виробництво.

Орґанізаторам вистави належиться признання за їх ініціятивність та діловість. З прикрістю належить ствердити замалу фреквенцію публики.

Рідкий випадок: самоліквідація картеля. Картель паперу »Центропапір«, при нагоді загального зібрання дня 20. III. ц. р. рішив — розвязатися. Опінія заходила в голову — що за причина спонукала паперові фабрики до такого — на погляд вельми благородного — кроку. Але відповідь дали скоро самі круги »Центропаперу«. Вони бо прилюдно простують, що, мовляв, не була причиною та обставина, що у р я д о в і   ч и н н и к и   в і д к и н у л и   в и м о г у   »Ц е н т р о п а п е р у   п р о   п і д в и ш к у   ц і н   п а п е р у. Коли картель щось заперечує — значить так воно дійсно було.

Значить — демонстрація? Може так, може й ні. Може панове прийшли до висновку, що в таких умовинах картель — просто тягар для членів, коли не дає того, для чого його основувалося. Картель коштує (бюро, урядовці, репрезентація і т. д.). А чейже ніхто ніколи не трактував серіозно балачок усіх картелів про інші, мовляв, і куди вищі завдання картелів, як... шрубування цін (»ушляхотнювання продукції«, »раціоналізація метод виробництва«, »суспільні завдання« і т. д.).

Можеби так урядові чинники притисли й інші картельні обєднання, щоби і їм дати до зрозуміння, що життя можливе і без них, ба, що більше, що воно без них може бути куди веселіше (для загалу суспільства, очевидно)?

Промислові круги і реґляментація цін. Встановлення комісії реґулювання цін при президії ради міністрів в Польщі викликало безперечно враження. Бо коли пригадати постійні від якогось часу претенсії промислу до підвишки цін — то цей крок уряду треба вважати відповіддю цим кругам, в дусі: ні!

(Очевидно, все залежить від того, на скільки серіозно буде поставлена робота цієї комісії; бо комісії були вже в Польщі ріжні...).

Отже не завадить для анальоґії заглянути трохи у те, що діється в Німеччині, де, як відомо, ґенеральна реґляментація цін уже існує від 4-ох літ, а від осени 1936 року була загострена. Для цієї мети послужимося інформаційною кореспонденцією »Ґазети Гандльової« з 24. березня ц. р., пера доброго знавця німецького господарства, др. К. Талєра (співробітника »Пшеґльонду Ґосподарчого«).

При кінці 1936 року новоіменований к о м і с а р   ц і н   Німеччини підприняв ориґінальну стабілізацію цін. Він обрав один день, саме 18. жовтня м. р. за підставовий рівень цін і наказав всі ціни привернути до того самого рівня, що були того дня. Це було м е х а н і ч н е   с т р и м а н н я   р о с т у   ц і н („Preis-Stop"). Промисловець, чи голяр, купець чи адвокат, всіх підпорядковано механічній реґляментації тариф. Ця форма реґляментації розкриває нам заслону — як далеко посунувся в Німеччині вплив держави на життя громадян.

Від заборони звишки вилучено заграничний оборот та »виїмкові випадки«, коли на окреме прохання комісар цін може дати диспензу на звишку.

Отже таких подань в останніх часах впливає щораз більше, а всі вони переважно покликуються на звишку сирівців, імпортованих з заграниці.

К о м і с а р   ц і н   д о с і   в і д к и д а в   у с і   т а к і   п р о х а н н я, погрожуючи навіть карними доходженнями.

»Як з того видно, господарське положення в Німеччині з точки погляду рівня цін і рентовности є не до позавидування. Імпортована за-

гранична вовна коштувала імпортера в році 1933 — 124 мар. за 100 кґ., в році 1936 — 172 м. Бавовна звишкувала з 70 на 91, шкіри з 69 на 95, кавчук зі 42 на 88, будівельне дерево з 38 на 61 (за тону).

»Вправді промисл від того часу (1933) збільшив свою продукцію, через що обнизилися кошти виробу одиниці. Але від половини мин. року цю вигоду невтралізують нові інвестиції, які вже показалися необхідними, отже замість деґресії коштів, є вже проґресія (зріст). Це потверджують рахункові підсумки доходів підприємств. За рік (1933—1934) доходи промислу в сумі зросли з 0,2 міліярдів м. до 1,5 міліярдів м.; в часі 1934 до 1935 зросли тільки з 1,5 на 1,9 міліярдів м. Отже темпо росту звільнилося значно, що потверджується також у 1936 р.

»Не треба однак думати, що ціни в Німеччині низькі. Нема про це мови, бо звишкова тенденція існувала в Німеччині вже доволі давно (в Німеччині не було девалюації, отже ціни в порівнанні зі світовими мусіли бути дещо вищі). Одначе звишка цін від 1933 до початку 1937 була на $^1/_3$ слабша ніж у Вел. Британії, і більше як на $^1/_2$ слабша, як у Злучених Державах Америки. А платні взагалі не змінилися від 1933 р. Зрештою ціла акція реґулювання цін в Німеччині переводиться під кутом удержання низького рівня платень, бо в противному разі це викликалоби лявіну звижок всіх інших цін.

Кошти удержання від 1933 до 1937 піднеслися з 67,8 на 82,1 (1928 = 100). Зокрема рільні продукти з 64,6 на 77,1. Зате вказник цін засобів виробництва обнизився, з 83,4 до 82,6 (лютень 1937). З огляду на те, що в німецькому промислі важнішу ролю грає виріб засобів продукції, як предметів спотреби — факт звишки цін сирівців натискає виразно в напрямі звишки цін виробів.

До звишки пре також виробництво нових підмінок (прим. штучний кавчук коштує в четверо дорожче, як природний).

»Звільнення ринку від реґляментації цін потяглоби за собою неймовірні перегони у підвищуванні цін. Легко собі уявити, як на те мусілиб зареаґувати ті, що живуть з заробітньої платні. Вже тепер з трудом вдається затримати їх давній рівень, тим паче, коли події в інших країнах, де йдуть підвишки платень, скорочення часу праці, річи не бажані з точки погляду міродатних німецьких чинників.«

З усього виходить, що реґляментація цін в Німеччині буде на далі задержана.

СЕРЕД КНИГ

Д-р Ол. Бариляк: »Народна Торговля« як учителька працівників торговлі. Львів 1937. Накладом Нар. Торговлі. Стор. 48 вел. 8⁰. — »Коли 8. грудня 1883 р. отворено першу крамницю »Народної Торговлі« у Львові при вулиці Вірменській ч. 2, то через недостачу фахового персоналу директор Ничай, який мав уже кількалітній досвід, бо будучи ґімназійним учителем, провадив рівночасно »Руську Крамницю« в Станиславові — мусів станути сам за ляду до обслуги покупців — а йому до помочі в кольоніяльно-споживчому склепі принято молоду людину, що практикувала досі у склепі з... біллям!«

Так починає свою цікаву книжку д-р О. Бариляк, член дирекції Н. Т. і з її доручення референт справи вишколу працівників Н. Т.

»У таких обставинах основувати споживчу кооперативу — без капіталу і без відповідно вишколених людей — було, замало сказати відвагою чи підприємчивістю; це було геройство революціонерів нової думки і то думки, що передбачувала мету на сотки літ наперед«.

Чи не за »великих слів« вжито тут, говорячи про »геройство«, »революціонерів нової думки«, »сотки літ«? — Отже нема в них ніякої пересади, коли пригадаємо собі, де ми були з торгівлею тому 50 літ, де

ми є нині, дякуючи у значній мірі піонірській роботі перших орґанізаторів нашої національної торгівлі, і де ми, треба думати, будемо колись. Треба було бути направду »ексцентриком«, чудаком в опінії наших людей з 80-х літ, щоби, як це зробив утитулований »професор ґімназії«, Аполлон Ничай, покинути учительство з доброю і певною платнею, для того, щоби станути за лядою скромного склепику при тихій, Богом і людьми забутій Вірменській вулиці у Львові.

Автор розповідає докладно, як доводилося нар - торговельщикам боротися з одною з головних перепон у роботі: з недостачею фахово вишколених людей до роботи. Вичислює курси, які улаштовано, підручники і інструкції, які видано, зїзди працівників НТ з відділів у краю, які доповнювали теоретичний вишкіл. Бо молода установа виявила в першому періоді такий орґанізаційний розмах, що вже у 1898 році, по 15-ти роках існування, було 15 складів НТ в ріжних кінцях Галичини, а в 1900 році вже всі місця начальників складів були обсаджені в л а с н и м и в и х о в а н ц я м и, вишколеними у власному заряді.

Цю книжку повинні прочитати ті всі кооператори, які мають діло з вихованням працівників для кооперації. З неї вони довідаються, що навіть ще нині, по пару десятках літ, ми під деяким оглядом є позаду тих метод, які у нас практикувалися вже перед війною. Де у нас нині на кооперативних курсах є проєкції, не кажемо кіна, але хоч би чарівного ліхтаря? А в Коломиї у 1906 р., заходом Н. Т. був »крамничний курс«, для вишколу сільських і міських склепарів, де для навчання товарознавства була колекція зразків товарів, а навчання історії кооперації ілюстроавалося діяпозитивами (чарівною ліхтарнею). Вже в 1894 році Н. Т. завела заочне навчання свого персоналу по складах, шляхом виробу і пересилки до централі поданих задач. Курс цей відновлюється по світовій війні і практикується, під проводом др. Бариляка, аж до 1930 р., цебто до часу, коли законною дорогою заведено для торговельних учнів без середньої освіти, оскільки хочуть набути права умових працівників, примус ходження на »допо̂внюючу науку« в торговельній школі.

»Від грудня 1883 до 31. грудня 1936 перейшло нормальний практичний вишкіл в **Н. Т. 1711 осіб, а** коли додати ще крамничних практикантів 377 і вакаційних 112, то Н. Т. за 53 роки своєї праці дала нагоду 2200 особам обого полу познайомитися з торговельною справою у кольоніяльно-споживчій ділянці«.

З тих людей частина остала працювати в кооперації, частина стала приватними купцями — що не перечило інтенції Н. Т., бо рішучий перелім в напрямі суто кооперативного будівництва датується в цій установі аж від 1923 року.

Цю виховну роботу мусіли робити люди з Н. Т. з великою любовю до справи і до самої молоді, з якою мали діло. Свідчить про це теплий і не бюрократичний тон наведених у книзі інструкцій, поучень і текстів задач для учнів. Ось приклад такого письма в товариському тоні:

»На цьому закінчуємо заочний курс, бо в літі підчас відпусток годі такий курс вести. Х т о х о ч е о б р а з у в а т и с я, д л я т о г о н е м а н і в і д п у с т к и н і с в я т а. Він завсігди читає, думає і чимраз більше поширює своє знання. А знати — це такий скарб, якого ніякий ворог не зрабує, не спалить!«

В книжці подані теж нині обовязуючі правила, які стадії вишколу мусить перейти кандидат у працівники чи начальники складу Н. Т. — правила, що увійшли в текст обовязуючого від 1930 року збірного договору працівників Н. Т. Там є чимало такого, що може придатися прим. авторам службових договорів для наших союзів, районових молочарень і т. д. **К.**

Володимир Січинський, Українське деревляне будівництво і різьба. Вступ в анґлійській мові Марії С. Ґамбаль. Львів. Накладом Українського Робітничого Союзу в Зєднаних Державах Північної Америки. 1936. 4^0, 32 стор. + IX тб. — Проф. Володимир Січинський має від давна славу вдумливого дослідника мистецтва та критика. Сам з фаху

архітект, дав вже богато цінних праць з ділянки українського будівництва. Остання книжка зі серії **українське ужиткове мистецтво**, видана старанням В-ва »Нова Хата«, крім прикмет серйозної моноґрафічної праці, має ще велику скількість добірного ілюстраційного матеріялу та відзначається солідністю редакційно-технічного виконання.

В передмові автор зовсім правильно, на нашу думку, устійнює термін »ужиткове мистецтво« на означення тих галузей мистецтва, що залишаються поза архітектурою, різьбою і малярством, а саме ріжних виробничих ґалузей з дерева, глини, металю, шкіри і т. п. Досі панує термінольоґічна плутанина, говориться про »мистецтво прикладне«, »декоративне«, артистичний промисл. Всі ці означення не означують у належній мірі властивостей.

Автор при розгляданню окремих ділянок не виділює в окрему ґрупу т. зв. народного мистецтва. На його думку відірваність українського сільсько-людового мистецтва від мистецтва »вищих« соціяльних верств настала щойно в часах новіших в XIX ст., як наслідок соціяльно-політичних відносин. Що до людового мистецтва, то студії над ним виявляють міцний його звязок з так званими »великими« світовими стилями. Це правда, та все таки належить не забувати, що людове мистецтво має свої питоменні властивости, а передовсім ті, що його розвій йде з долини й постепенно, з правила повільно й дуже орґанічно перетворюється під впливами мистецтва вищих соціяльних верств.

Українське деревляне будівництво розглядає автор, починаючи селянсько-хатнім. Він устійнює його відміни в залежности від топоґрафічних та побутових особливостей і за проф. Вовком та іншими дослідниками вважає т. зв. гуцульський »оседок« за прототип хати й селянського двору на цілій Україні. Після устійнення поодиноких відмін загального типу української хати, який по суті є загальний для всіх частин української території, автор присвячує увагу внутрішньому розположенню і виглядові хати. Дуже інтересний є другий розділ моноґрафії про деревляне міське будівництво. На рисунках бачимо характеристичні зразки нашого міського будівництва, що розвинулося було найінтензивніше в XVI ст. та під впливом зовсім інших умовин і впливів витворило свої особливости. На превеликий жаль мало вже остало тих прегарних будинків з мальовничими піддашями і ґалерійками. Їх знищили у великій мірі пожари війни.

Дальші розділи інтересної праці це: **Вежі дзвіниць**, **Релігійне будівництво**, **Архітектурні деталі**, **цвинтарні та інші хрести й фіґури**, **меблі народнього виробу**, **селянське виробництво в дереві**, **гуцульська викладанка**. Крім ілюстрацій у самому тексті книжки автор додав на окремих сторінках крейдяного паперу доволі богато добре підібраних світлин й рисунків.

Книжка В. Січинського видана коштами Українського Робітничого Союза в Зєднаних Державах північної Америки. Має вона в анґлійській мові резюме п. Марії С. Ґамбаль, української діячки з Трентону. Книжка користає через те на своїй пропаґандивній вартости. »Українське деревляне будівництво й різьба«, це, як зазначено в передмові, перший огляд ширше задуманої праці про українське ужиткове мистецтво. Дальші огляди будуть про кераміку, шкляні, металеві вироби, ткацтво і вишивки, писанки і вироби з паперу. Ми їх очікуємо.

Книжка проф. В. Січинського є цінним вкладом до нашого культурного дорібку. Вона й повинна бути належно використана при розбудові будівництва наших кооператив й уладженню саль та домівок.

І. Іванець.

Від редакції. »**Нариси з історії українського промислу**«. В книжковому додатку до місячника »Кооперативна Республика« друкується саме праця проф. В. Січинського п. з. »Нариси з історії укр. промислу«. По цікавому нарисі розвитку папірництва іде тепер історія гутництва, в першу чергу

шкляного. По черзі підуть: історія порцелянового виробництва, шкіряного промислу, цукроварства і т. д. Праця цінна тим, що обіймає всі наші етнографічні землі. Нариси писані живо, місцями ілюстровані. Напевно причиняться до зацікавлення громадянства справою рідного промислу, тим більше, що чимало людей не знає, які ми вже мали роди промислу, а котрі у нас завмерли.

ЯК РЕФЕРУЄТЬСЯ »КООП. РЕСПУБЛИКУ«.

Орґан СУК »Торговля і Промисл« любить обвинувачувати кооперативну пресу, що вона, мовляв, розятрює відносини між кооперацією і приватним купецтвом. Таке твердження треба чимсь доказати. Яких »доказів« вживає »Т. і Пр.«, можна бачити з нижче приведеного прикладу, як ця редакція »Т. і Пр.« передає слова і думки кооперативних часописів.

В 4. ч. »Кооп. Республики«, стор. 127 надруковано:

»На господарському розпутті«. Це господарське розпуття — це відома українська ділємма: кооперація чи приватництво? Кажемо — українська, бо де інде такої дискусії взагалі не ведеться. Там є кожному самозрозуміле, що для того, хто чує себе як небудь визискуваним, є дорога до кооперації відповідного типу, а хто шукає зарібку чи зиску шляхом оснування приватного підприємства, той його відкриває, без яких небудь довгих теоретичних розважань«.

В 8. ч. »Торговлі і промислу« це передано так:

»Кооп. Республика« в квітневому зшитку, виявляючи велике зацікавлення статтями п. Книша в »Голосі« (ми ними не займались, бо все в них сказане давно ми чули від кооператорів), називає питання »кооперація чи приватництво« суто-українською ділємою, бо скрізь є так, що хто чується визискуваним — іде в кооперацію, а **хто хоче визискувати — той іде до приватників** (подаємо суть думки)«. (Підкреслення наше. — Ред. »Кооп. Республики«).

Таким »реферуванням« редакція »Торг. і Промислу« помагає собі там, де боїться навести дослівно слова кооперативного орґану. Такою передачею хочеться викликати в читача враження, що кооп. орґан називає кожного приватника визискувачем. Де тут мораль і журналістична честь?

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ »МАСЛОСОЮЗУ« Й »ЦЕНТРОБАНКУ«.

Заг. Збори Ц. Б. відбулися 25. III. б. р. Начальний директор Ц. Б., сеніор кооперації, др. Кость Левицький повідомив, що Ц. Б. вступив уже на шлях нового розвитку. Свідчить про це саме порівнання оборотів: в р. 1935 — 10,7 міліонів зл., в р. 1936 — 28,8 міліонів злотих. Зросли уділи, а також запасний фонд. Потішаючим є явище, що кооператори вступають жвавіше в члени Ц. Б. Під конець 1936 їх було 1108. Очевидно це ще не вдоволяє і в тому напрямі повинна йти дальша акція. Серед вкладок, що ними оперував банк — на загальну суму 1,540.000 зл. (кругло), кооперація зложила кругло 600.000, решту приватні особи. Це вже поступ великий, але ним не треба вдоволятися. Від державних банків мав Ц. Б. кредитів в сумі всього 905.000 зл. Банк уділив кредитів на заг. суму 2 міліони зл. (кругло).

21. квітня ц. р. відбулися Загальні Збори »Маслосоюзу«. Це збори Ювілейні, бо як відомо, у 1907 році був оснований М. С. — отже перед 30 літами. Стан нашої молочарської централі зовсім вдоволяючий, а також і її членів — молочарських спілок. Вправді звишка цін збіжжа — при нашім марнім стані годівлі тварин і продукції молока — спричинила в останніх місяцях зменшення достави молока до молочарень — одначе це явище переходове. Добра господарка і солідна виплата доставцям за молоко переборе ті труднощі.

У всіх показниках господарки Маслосоюзу за минулий рік був зріст. Технічне урядження молочарського заведення самої централі належить до найліпших. Цілий ряд молочарень має вже взірцево уряджені будинки й інсталяції, інші є в ході розбудови.